

УДК 39:911.3 (=161.2:1-87)

**Зубик Андрій Ігорович, аспірант III р. н., асистент кафедри географії України,
Львівський національний університет ім. І. Франка, Львів, Україна**

andrsi_zubik@mail.ru

Джерела суспільно-географічного дослідження української діаспори

**Зубык Андрей Игоревич, аспирант III г. о., ассистент кафедры географии
Украины, Львовский национальный университет им. И. Франко, Львов, Украина**

andrsi_zubik@mail.ru

Источники общественно-географического исследования украинской диаспоры

**Zubyk Andrii, post graduate student, assistant of department geography of Ukraine,
Lviv national university named after I. Franko, Lviv, Ukraine**

andrsi_zubik@mail.ru

The source of human-geographical researching Ukrainian diaspora

Мета. Здійснити аналіз найважливіших джерел суспільно-географічного дослідження діаспори, загалом як наукового концепту та української діаспори, зокрема. **Методика.** Пошук джерел здійснювався у процесі написання дисертації на тему “Сучасна українська діаспора: розселення, соціо- і демогеографічні процеси”. **Результати.** Здійснено групування джерел, присвячених діаспоральній проблематиці та українській діаспорі. Виділено найважливіші наукові праці, в яких найгрунтовніше досліджено теоретичні та практичні аспекти життєдіяльності української діаспори. **Наукова новизна.** Діаспоральна проблематика широко репрезентована у наукових працях вітчизняних і зарубіжних науковців. У середовищі українських науковців найчастіше досліджуються історія української еміграції і формування української діаспори в різних країнах, інституційні засади поширення та функціонування української мови у світі, діяльність українських установ і організацій за кордоном. Значною проблемою є відсутність комплексного суспільно-географічного дослідження, присвяченого українській діаспорі, у якому було б детально розкрито питання розселення українців у світі, просторові особливості їх діяльності. **Практична значимість.** Складено список наукових праць, призначений для студентів та аспірантів, яких цікавить діаспоральна тематика.

Ключові слова: діаспора, зарубіжне українство, українська діаспора, джерела дослідження.

Цель. Анализ важнейших источников общественно-географического исследования диаспоры, в общем как научного концепта и украинской диаспоры, в частности. **Методика.** Поиск источников осуществлялся в процессе написания диссертации на тему “Современная украинская диаспора: расселение, социо- и демогеографические процессы”. **Результаты.** Осуществлено группирование источников, посвященных диаспоральной проблематике и украинской диаспоре. Выделены важнейшие научные работы, в которых обстоятельнее исследованы теоретические и практические аспекты жизнедеятельности украинской диаспоры. **Научная новизна.** Диаспоральная проблематика широко представлена в научных трудах отечественных и зарубежных ученых. В среде украинских ученых зачастую исследуются история украинской эмиграции и формирование украинской диаспоры в разных странах, институциональные основы распространения и функционирования украинского языка в мире, деятельность украинских учреждений и организаций за рубежом. Значительной проблемой является отсутствие комплексного общественно-географического исследования, посвященного украинской диаспоре, в котором было бы подробно раскрыты вопросы расселения украинской диаспоры в мире, пространственные особенности их деятельности. **Практическая значимость.** Составлен список научных трудов, предназначен для студентов и аспирантов, интересующихся диаспоральной тематикой.

Ключевые слова: диаспора, зарубежное украинство, украинская диаспора, источники исследования.

Purpose. The article analyzes the most important sources of social and geographical research diaspora as a scientific concept in general and the Ukrainian diaspora in particular. **Methods.** A search source was carried out in the process of writing a dissertation on “Modern Ukrainian Diaspora: resettlement and socio- and demogeographical processes”. **Results.** Done grouping sources dedicated diaspora issue and Ukrainian diaspora. Highlight the most important scientific work in which described the theoretical and practical aspects of life Ukrainian diaspora. **Scientific novelty.** Diaspora problems are widely represented in scientific works of domestic and foreign scientists. Among

*Ukrainian scientists often studied history of Ukrainian immigration and the formation of the Ukrainian diaspora in different countries, spreading the institutional framework and functioning of the Ukrainian language in the world, the activities of Ukrainian institutions and organizations abroad. A major problem is the lack of a comprehensive socio-geographical study on the Ukrainian Diaspora, which would have solved the issue in detail Ukrainian settlement in the world, spatial features of their activities. **The practical significance.** A list of scientific papers designed for students who are interested of diaspora theme.*

Keywords: diaspora, foreign Ukrainians, Ukrainian diaspora, source study.

Постановка проблеми. Українська держава нерозривно поєднана найрізноманітнішими суспільними зв'язками з українською діаспорою, яка проживає у багатьох країнах світу. В Аргентині, Бразилії, Канаді та США українська діаспора має більш як столітній досвід існування та розвитку, тоді як у Греції, Іспанії, Італії та Португалії українці лише починають самоорганізовуватись у діаспори.

Діаспоральна тематика попри здобуття Україною незалежності не втрачає своєї актуальності. Важливими і першочерговими залишаються проблеми етнічної, культурної та мовної асиміляції українців поза межами України. В кожній країні склалися специфічні умови, які впливають на збереження/втрату української національної ідентичності.

Тематика української діаспори є предметом наукових досліджень та дискусій різних наукових дисциплін, проте, географічні аспекти функціонування української діаспори є недостатньо дослідженими. Тому актуальним завданням для сучасної української географії є активізація суспільно-географічних досліджень української діаспори. Використання географії у дослідженнях діаспори необхідне передусім для просторового аналізу розселення, вивчення соціальних та демографічних особливостей. Потребують детального аналізу регіональні відмінності у розселенні сучасної української діаспори, їхній вплив на чисельність українців, етногеографічні процеси в українській діаспорі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика діаспор стає об'єктом наукових інтересів багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Теоретична розробка поняття “діаспора”, типізація діаспор, роль діаспори у міжнародних зв'язках, канали комунікації між діаспорами в різних країнах, економічні, культурні та соціальні аспекти життя діаспор, особливості адаптації

діаспор до іноетнічного середовища, дослідження у сфері етногеографії, етнодемогеографії, етнічної статистики є у працях М. Алієвої [9, С. 63–68], Дж. Армстронга [1, С. 393–408], С. Арутюнова [10, С. 74–78], М. Аствацатурової [11, С. 41–46], В. Білецького [15, С. 29–34], С. Вдовенка [18], М. Винницького [19, С. 17–22], І. Винниченка [20–21], Д. Горєлова [28, С. 32–38; 29, С. 50–58], М. Дністрянського [30–32], М. Есмана [3, С. 333–349], В. Євтуха [33–36], Ф. Заставного [38], О. Казьміної [45], З. Канукової [46, С. 23–28], А. Кіма [50], Дж. Кліффорда [2, С. 302–338], І. Ключковської [51, С. 70–75], Т. Кондратьєвої [53], У. Коннора [55, С. 40–51], Д. Коткіна [56, С. 26–28], С. Лаллукки [61, С. 81–89], Б. Лановика [62, С. 17–19], А. Лобжанідзе [64], Р. Лозинського [66–68], В. Лопуха [69, С. 65–75], З. Левіна [63], П. Мазуки [70–71], А. Машавець [74], О. Мілітарьова [77, С. 24–33], В. Попкова [84, С. 7–22], А. Прохорової [88, С. 7–10], Ю. Семенова [93, С. 64–73], С. Стрельченка [97, С. 65–68], Ж. Тощенко [98, С. 37–45], Н. Хабібуліної [103], Г. Шеффера [107, С. 162–184].

Варто зазначити, що більшість праць присвячених теоретичному осмисленню феномену діаспори авторства зарубіжних науковців. Першочерговим завданням для української науки є уточнення концепту “українська діаспора”.

Численнішими є дослідження практичних аспектів функціонування української діаспори, зокрема дослідження розселення української діаспори, історії еміграції українців, поширення української мови у світі, правових аспектів функціонування української діаспори, розселення українців на українських етнічних землях у складі інших держав тощо. Цьому присвячені праці Л. Ази [8], М. Бабути [12, С. 214–217; 13, С. 76–80], С. Брука [16, С. 16–31], Л. Васильєвої [17, С. 54–62], О. Воловини [7, 22–23], П. Гаврилишина [24], О. Газізової [25, С. 45–48], О. Годованської [26], Л.-І. Горват [27, С. 87–98], В. Ідзя [41], В. Кабузана [44], В. Карпенко [47], С. Качараби [49], В. Коник [54, С. 22–29], В. Куреляка [58], Ю. Лагутова [60, С. 53–63], В. Лопуха [69, С. 65–75], Ю. Макара [72, С. 30–31], М. Марунчака [73], Г. Мельничук [75],

Н. Мерфі [76], В. Моцок [79, С. 30–35], В. Наулка [82], А. Попка [85], О. Пронюк [86], Т. Рендюка [89], В. Романцова [90], О. Сапеляк [91–92], С. Семенюка [94], В. Сергійчука [95], М. Сополіги [96], В. Трощинського [99–100], Т. Шпараги [108, С. 192–199].

Ціллю статті є аналіз джерельної бази присвяченої теоретичним та практичним аспектам діаспори в цілому та української діаспори зокрема.

Вирішення невирішених раніше частин загальної проблеми. Історія еміграції українців, проблеми формування та функціонування української діаспори донедавна були “білою плямою”, а аналіз сучасної наукової літератури з проблематики української діаспори засвідчує відсутність єдиного комплексного дослідження, що яскраво підтверджує наведений наприкінці статті список літератури. Проте, з огляду на значний список літератури можна з впевненістю говорити, що діаспоральна тематика є актуальною.

Виклад основного матеріалу. На думку, українського професора О. Воловини, який працює в США обмежувальними чинниками, які впливають на дослідження української діаспори є використання застарілих даних щодо чисельності української діаспори, особливо в країнах Латинської Америки та колишнього СРСР, брак інформації про наявність детальних статистичних даних про українців в різних країнах [23, с. 171].

Загалом джерельну базу дослідження української діаспори можна поділити на сім головних груп: а) праці написані українськими науковцями; б) праці авторства зарубіжних науковців українського походження; в) праці зарубіжних науковців у яких здійснено дослідження української діаспори; г) результати переписів населення у країнах проживання українців, дані імміграційних служб тощо; д) нормативно-правові документи, які регулюють правові норми проживання етнічних меншин, іммігрантів, міждержавні договори, резолюції міжнародних організацій тощо; е) картографічні матеріали; є) інші.

Значний внесок у дослідження української діаспори зробили географи В. Садовський, Т. Олексіук, В. Кубійович, Й. Шимонович, які проаналізували

демографічні втрати українського народу в часи Першої світової війни, у т. ч. і внаслідок міграції та депортації, а також асиміляційної політики держав, проблем фальсифікації результатів переписів населення та розселення українців поза межами української етнічної території.

Основним здобутком української етногеографії 20–30 рр. ХІХ ст. стала підготовка та видання за редакцією В. Кубійовича таких фундаментальних комплексних праць з географії недержавної на той час України, як “Географія українських та сумежних земель” (Львів, 1933), “Атлас України і сумежних країв” (Львів, 1937), які детально і на високому науковому рівні відобразили основні демогеографічні та етнодемогеографічні параметри України [30, с. 45].

При дослідженні української діаспори В. Кубійович виділяв два основних вектори міграцій: східний і західний, що призвели в кінцевому підсумку до формування, відповідно, східної і західної діаспори, здійснено наукові узагальнення міграційних процесів на зламі 60–70 рр. ХХ ст. Вивчаючи східну діаспору науковець вивчав історичні особливості її формування, географічні аспекти розміщення, соціальний склад, що призвело до виявлення закономірності – зростання чисельності українців у субполярних і заполярних регіонах СРСР, а також у посушливих регіонах Середньої Азії. При дослідженні західної діаспори особливу увагу науковець приділяв українцям, які проживали у безпосередній близькості до української етнічної території – Польщі, Словаччині, країнах колишньої Югославії.

Дослідження діаспори знайшло своє відображення у роботі науковця над Енциклопедією Українознавства. На думку, В. Кубійовича основними завданнями Енциклопедії Українознавства є: а) бути головним довідником українознавства для української діаспори поза межами СРСР і його сателітів; б) бути джерелом знань про Україну і український народ для іноземців; в) бути джерелом об’єктивної інформації для українців, що проживають на батьківщині [87, С. 30–34].

Дослідженнями української діаспори та популяризацією інформації про неї займаються українці, які проживають поза межами України. Так, за

ініціативою науковців О. Воловини та В. Лопуха, які працюють в США при американській філії Наукового Товариства ім. Шевченка в США у 2009 р. відкрито Центр демографічних та соціоекономічних досліджень українців у США. Основними завданнями Центру є: а) збирати і систематизувати наявні статистичні дані про українців у США; б) полегшити доступ до цих даних для дослідників, політиків, громадських лідерів та інших; в) сприяти академічним та прикладним дослідженням, базованим на цих даних. Інтегрована база даних є виведена на веб-сайті Центру: www.shevchenko.org, або за прямою адресою: www.inform-decisions.com/ukrstat і є доступною для усіх, хто цікавиться статистикою про українців в Америці [23, С. 171–174].

У першу чергу ця інформація адресується науковцям, які вивчають демографічні, соціально-економічні характеристики українських іммігрантів та їх житлово-побутові умови. Створена база даних дає можливість забезпечити об'єктивний дані щодо українців у США: їх чисельність і географічне розселення у різних містах, демографічний склад та соціально-економічні характеристики, зміни, які відбулися у діаспорі внаслідок прибуття іммігрантів 4-ої хвилі з України, кількість україномовних та російськомовних, змішані шлюби, характеристики житла і т.д. На думку засновників Центру, такий досвід буде служити як модель для створення аналогічних центрів у Канаді та Австралії, де програми перепису населення дуже схожі до американської [104].

До найважливіших джерел інформації про українську діаспору відносяться монографічні видання “Ukraine a Concise Encyclopedia” [5], “Ukraine and Ukrainians throughout the World” [4], “Зарубіжні українці” [37], “Украинцы в мире” [44], “Українці в світі” [100]. В цих дослідженнях розкриті політичні, соціально-економічні причини еміграції з України, подано демографічну характеристику, описано роль та місце українців у соціально-економічній структурі в країнах проживання, проаналізовано зміни у етнічній території України.

В Україні функціонують три інститути діяльність яких спрямована на вивчення української діаспори: Інститут дослідження української діаспори при

Національному університеті “Острозька академія”, Інститут досліджень діаспори та Міжнародний Інститут освіти, культури та зв’язків з діаспорою при національному університеті “Львівська політехніка”.

Метою діяльності Інституту дослідження української діаспори при Національному університеті “Острозька академія” є дослідження громадського, політичного, культурного та наукового життя української діаспори, а також розширення й поглиблення наукових та культурних зв’язків із українською громадськістю [42].

Метою діяльності Інституту досліджень діаспори є організація та здійснення дослідження закордонного українства та діаспор в Україні для висвітлення питань їхніх історії та сьогодення, надання українцям зарубіжжя та представникам національних меншин в Україні допомоги в задоволенні їхніх національно-культурних та інформаційних потреб. Діяльність працівників Інституту втілилась у створенні різноманітних довідникових видань з діаспорної тематики [43].

Основними завданнями діяльності Міжнародного Інституту освіти, культури та зв’язків з діаспорою (МІОК) є підтримка роботи українських громад та розвиток українського шкільництва у діаспорі. У зв’язку з цим МІОК працює над створенням підручників, укладанням серії збірників лінгвокраїнознавчих текстів для навчання, розробкою програм та методичних рекомендацій з українознавчих курсів, проведенням мовних шкіл для інтенсивного вивчення української мови [78].

Значним науковим здобутком стала публікація у 1993 р. атласу “Українці. Східна діаспора” який став першим картографічним виданням присвяченим українцям поза межами української етнічної території. Незважаючи на те, що інформаційною основою карт стали результати переписів 1897, 1926, 1959, 1970, 1979 і 1989 рр., які не завжди коректно відтворювали розселення українців на прикордонних з Україною територіях атлас є вагомим джерелом етногеографічної інформації про українську східну діаспору [101].

Виокремити українців серед представників інших національностей можна за мовою, країною походження чи національністю. Таку змогу дає опрацювання переписів населення. Переписи населення проводять майже в усіх країнах світу, їхні дані публікують на сайтах управлінь статистики чи електронних ресурсах, які присвячені перепису. Не менш важливими джерелами даних виступають друковані статистичні видання за матеріалами переписів [39, С. 166–169].

Загалом майже в усіх країнах, де проживає численна українська діаспора переписи населення відбуваються з періодичністю раз у десять років. Виняток становлять Канада й Австралія, де перепис населення відбувається щоп'ять років. Програми переписів населення в деяких країнах не передбачають етнокультурних показників. Це, зокрема, такі країни, як Аргентина, Бразилія, Парагвай, Уругвай та Франція. Це зумовлено конкретними причинами: нечисленністю/багаточисельністю національних меншин, усталеною традицією проведення переписів населення, політичними обставинами тощо. У країнах, що були союзними республіками колишнього СРСР, програми переписів здебільшого успадкували етнокультурні показники з програм переписів колишнього СРСР, зокрема, перепису населення 1989 р. Це показники: “національність”, “рідна мова”, “інша мова, якою володіє респондент”.

Отже, на наш погляд, на підставі аналізу інформаційної основи дослідження етногеографічних процесів у країнах, де проживає численна українська діаспора, за особливостями етнокультурних критеріїв у програмах переписів, можна розподілити на три групи:

1. Країни, в яких за даними переписів кількість українців можна визначити точно. Зазвичай, це країни, у програмах переписів яких є прямий етнічний критерій, а в переліку етнічних груп у переписному листі є українці. Крім того, часто є також інші критерії (мовний, релігійний), що дає змогу детальніше проаналізувати українську діаспору в країні. Цю групу можна розподілити на дві підгрупи:

– країни, де в програмах переписів етнічний критерій сформульовано як “етнічна належність”;

– країни, де в програмах переписів етнічний критерій сформульовано як “національність”.

2. Країни, де за даними переписів кількість українців можна визначити приблизно, з більшим чи меншим ступенем точності. Зазвичай це країни, програми переписів яких критерію етнічності (національності) не мають, проте введено мовний критерій. У переліку мов у переписному листі є українська. Тут, у разі визначення кількості українців, потрібно враховувати, що можливо їхня частина зберегла етнічну ідентичність, проте не володіє українською мовою. Цю групу розподілено на три підгрупи:

– країни, де в програмах переписів мовний критерій сформульовано як “рідна мова”. Зокрема, це такі країни: Австралія, Азербайджан, Білорусь, Велика Британія, Вірменія, Грузія, Естонія, Казахстан, Киргизстан, Литва, Молдова, Польща, Російська Федерація, Румунія, Словаччина, США, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан, Чехія;

– країни, де в програмах переписів мовний критерій сформульовано як “володіння іншими мовами”. Цей етномовний критерій використовують такі країни: Австралія, Білорусь, Вірменія, Грузія, Естонія, Казахстан, Канада, Киргизстан, Литва, Молдова, Російська Федерація, Туркменістан;

– країни, де в програмах переписів мовний критерій сформульовано “мова (и) найбільш використовувана вдома і/або на роботі”. Країни, у переписних листах яких використовують цей критерій: Білорусь, Канада, Латвія, Молдова, Нова Зеландія, Польща, Словаччина, США, Таджикистан.

3. Країни, де за даними переписів кількість українців визначити немає змоги. Тобто це країни, у яких або взагалі немає етнокультурної переписної статистики, або ж у матеріалах етнокультурної статистики не виділено окремої групи “українці”, або окремо носіїв української мови. Зокрема, це такі країни як Аргентина, Бразилія, Парагвай, Уругвай, Франція.

Не менш важливою є тематика діаспори та зарубіжного українства у дисертаційних дослідженнях. Серед авторефератів дисертаційних досліджень розміщених у електронній базі бібліотеки В.Вернадського проблематика зарубіжного українства та української діаспори порушується у 49 дослідженнях. Із загальної кількості цих досліджень 41 з них на здобуття кандидата наук, 8 – доктора. Більшість досліджень української діаспори здійснили історики – 25 кандидатських та три докторських дисертаційних дослідження. Вісім дисертаційних досліджень присвячених українській діаспорі подано на здобуття кандидата політологічних наук [81].

Незважаючи на певний ажіотаж навколо діаспоральної тематики, серед молодих географів ця проблематика не користується популярністю. З географічних дисертаційних досліджень варто виділити працю В. Куреляка “Українці Румунської Мараморощини”. Це комплексне регіональне дослідження української етнічної меншини повіту Марамуреш у Румунії. У дослідженні висвітлено історико-географічні особливості заселення у Мараморощині, виділені основні етапи освоєння цієї території. Особлива увага приділена соціально-політичним та природно-ресурсним чинникам, які мали вплив на формування етнічної меншини [58].

На нашу думку, тематика української діаспори недостатньо представлена у навчальних дисциплінах, що читаються студентам на географічних факультетах вищих навчальних закладів. Нагальною є потреба створення окремої навчальної дисципліни, предметом якої була б українська діаспора, розробка єдиної методики дослідження, здійснення комплексного географічного дослідження української діаспори. Очевидно, що на ці завдання в першу чергу мають орієнтуватися існуючі кафедри географії України (у Києві, Львові, Тернополі, Одесі, Мелітополі). Це має знайти своє відображення у написанні студентами курсових робіт, магістерських робіт, дисертаційних досліджень. Теоретичні та прикладні суспільно-географічні дослідження у вищих навчальних закладах повинні стати фундаментом практичних рішень і заходів з боку влади у питаннях української діаспори [40, С. 45–46].

Висновки. Діаспоральна тематика є доволі поширеною серед зарубіжних та українських науковців, про що свідчить значна кількість наукових праць, в яких розкриваються теоретичні та прикладні аспекти проблематики. Актуальним завданням для української географії є розвиток суспільно-географічних досліджень української діаспори, адже більшість дисертаційних досліджень присвячених діаспорі та зарубіжному українству здійснено істориками. Зважаючи на здобутки українських географів у дослідженнях української діаспори актуальним завданням для молодих географів є продовження традицій закладених В. Кубійовичем, Т. Олексіюком, С. Рудницьким, В. Садовським, І. Теслею та Й. Шимоновичем, підтриманих у дослідженнях І. Винниченка, М. Дністрянського, В. Євтуха, Ф. Заставного, Р. Лозинського, А. Шлепакова та ін.

Список використаної літератури

1. *Armstrong J. A. Mobilized and proletarian diasporas / J. A. Armstrong // American political sciences review. – Washington. – 1976. – Vol. 70. – №2. – P. 393–408.*
2. *Clifford J. Diasporas / J. Clifford // Cultural Anthropology. – Washington. – 1994. – Vol. 9. – №3. – P. 302–338.*
3. *Esman M. J. Diasporas an international relations / M. J. Esman // Modern diasporas in international politics – N.Y. – 1986. – P. 333–349.*
4. *Lencyk-Pawliczko A. Ukraine and Ukrainians throughout the World: A Demographic and Sociological Guide to the Homeland and Its Diaspora / A. Lencyk-Pawliczko // University of Toronto Press. – 1994. – 509 p.*
5. *Markus V. Ukrainians in the United States / V. Markus // Ukraine a Consise Encyclopedia. – Toronto – 1971. – Vol. 2. – 1300 p.*
6. *Sheffer G. A new field of study: modern diasporas in international politics / G. Sheffer // Modern diasporas in international politics. – London. – 1986. – P. 1–15.*
7. *Wolowyna O. Some consequences of the new wave immigration from Ukraine for the Ukrainian diaspora in the United States / O. Wolowyna // Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті: сучасний вимір, проекція у майбутнє (Третя міжнародна науково-практична конференція, 23–25 червня 2010 р., м. Львів). – Львів: Видавництво Львівської політехніки. – 2010. – 591 с. – С. 56–66.*
8. *Аза Л. О. Українці Румунії: сучасний стан та перспективи етнокультурного розвитку / Л. О. Аза, А. А. Попок, О. В. Швачка // К.: Соціс. – 1999. – 88 с.*
9. *Алієва М. Різні тлумачення терміну “діаспора” / М. Алієва // Етнічна історія народів Європи: Зб. наук. праць. – Київ: УНІСЕРВ. – 2008. – Вип. 24. – С. 63–68.*
10. *Арутюнов С. А. Диаспора – это процесс / С. А. Арутюнов // Этнографическое обозрение. – М. – 2000. – №2. – С. 74–78.*
11. *Аствацатурова М. А. Современные диаспоры: сложности теоретического осмысления / М. А. Аствацатурова // Этнические проблемы современности. – Ставрополь. – 2001. – Вып. – 7. – С. 41–46.*
12. *Бабута М. Н. Украинские этнолокальные группы в Восточной Европе (конец XIX–XX вв.) / М. Н. Бабута // Известия Томского политехнического университета. – 2012. – №6. – С. 214–217.*
13. *Бабута М. Н. Формирование украинской диаспоры в Западной Европе (конец XIX–XX вв.) / М. Н. Бабута. – Вестник ТГПУ. – Вип. 3(118). – 2012. – С. 76–80.*
14. *Бачинський Ю. Українська імміграція в Сполучених Штатах Америки / Ю. Бачинський, В. Маркус // К. – 1995. – 342 с.*

15. Білецький В. Українська діаспора сьогодні: перспективи і реалії співпраці з Україною / В. Білецький. – Культурні зв'язки Донеччини з українським зарубіжжям (матеріали науково-практичної конференції, м. Донецьк, 17 грудня 2004 р.). – Донецьк. – 110 с. – С. 29–34.
16. Брук С. И. Численность и расселение украинского этноса в XVIII – начале XX столетия / С. И. Брук, В. М. Кабузан // Советская этнография. – 1981. – №5. – С. 16–31.
17. Васильєва Л. Д. Українська діаспора у Польщі / Л. Д. Васильєва // Український історичний журнал – 1992. – №10. – С. 54–62.
18. Вдовенко С. М. Закордонне українство в національно державотворчому процесі ідентифікації і взаємовідносин / С. М. Вдовенко. – Чернігів, ЧДПУ 2004. – 209 с.
19. Винницький М. Україна і діаспора – можливості формування світового українства / М. Винницький. – Культурні зв'язки Донеччини з українським зарубіжжям (матеріали науково-практичної конференції, м. Донецьк, 17 грудня 2004 р.). – Донецьк. – 110 с. – С. 17–22.
20. Винниченко І. І. Українці в державах колишнього СРСР: історико-географічний нарис / І. І. Винниченко. – Житомир: Льонок. – 1992. – 112 с.
21. Винниченко І. І. Закордонне українство / І. І. Винниченко // Культурні зв'язки Донеччини з українським зарубіжжям (матеріали науково-практичної конференції, м. Донецьк, 17 грудня 2004 р.). – Донецьк. – 110 с. – С. 8–14.
22. Воловина О. Аналіз даних перепису українців у Сполучених Штатах, 1980–1990 рр. / О. Воловина // Українська діаспора. – 1993. – №4. – С. 20–30.
23. Воловина О. Нові можливості для дослідження української діаспори в США / О. Воловина, В. Лопух // Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті : сучасний вимір, проекція у майбутнє (Третя міжнародна науково-практична конференція, 23–25 червня 2010 р., м. Львів). – Львів: Видавництво Львівської політехніки. – 2010. – 591 с. – С. 171–174.
24. Гаврилишин П. М. Українська трудова міграція в Італії (1991–2011 рр.) / П. М. Гаврилишин. – Івано-Франківськ: Вогонь з неба. – 2012. – 246 с.
25. Газізова О. Українська мова як фактор збереження національної ідентичності підостаючого покоління зарубіжних українців / О. Газізова // Українознавчий альманах. – Вип. 7. – С. 45–48.
26. Годованська О. М. Новітня українська діаспора: трудові мігранти в Італії, Іспанії, та Португії / О. М. Годованська // Національна академія України, Ін-т народознавства НАН України. – Львів. – 2011. – 191 с.
27. Горват Л.-І. Етнічна та мовна ідентичність українців повітів Марамуреш та Сату Маре / Л.-І. Горват, Я.-О. Колотило // Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті : сучасний вимір, проекція у майбутнє (Третя міжнародна науково-практична конференція, 23–25 червня 2010 р., м. Львів). – Львів: Видавництво Львівської політехніки. – 2010. – 591 с. – С. 87–98.
28. Горелов Д. М. Вплив організації української діаспори на розвиток громадянського суспільства в Україні / Д. М. Горелов // Стратегічні пріоритети. – 2011. – №3(20). – С. 32–38.
29. Горелов Д. М. Інституційна інтеграція української діаспори в громадянське суспільство у державах поселення / Д. М. Горелов // Стратегічні пріоритети. – 2009. – №3(12). – С. 50–58.
30. Дністрянський М. С. Етногеографія України / М. С. Дністрянський. – Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка. – 2008. – 232 с.
31. Дністрянський М. С. Політична географія та геополітика України / М. С. Дністрянський. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан. – 2010. – 344 с.
32. Дністрянський М. С. Порівняльний аналіз етнодемографічних процесів у різних групах зарубіжного українства / М. С. Дністрянський, Б. Жулканич // Вісник Львівського ун-ту. Сер. геогр. – Вип. 36. – 2009. – С. 127–138.
33. Євтух В. Б. Українці в Канаді / В. Б. Євтух, О. О. Ковальчук // Київ “Будівельник”. – 1993. – 143 с.
34. Євтух В. Б. Українська діаспора Соціологічні та історичні студії / В. Б. Євтух, В. П. Троцинський, О. В. Швачка. – К.: Фенікс, 2003. – 228 с.
35. Євтух В. Б. Українські канадці: проблеми соціально-демографічної інтеграції / В. Б. Євтух, О. О. Ковальчук // Український історичний журнал – 1991. – №8. – С. 64–74.
36. Євтух В. Феномен діаспори в дзеркалі науки / В. Євтух, В. Маркусь, В. Троцинський // Віче. – 1993. – №11. – С. 109–119.
37. Зарубіжні українці / С. Ю. Лазебник, Л. О. Леценко, Ю. І. Макар. – К.: “Україна”. – 1991. – 352 с.

38. Заставний Ф. Д. Східна українська діаспора / Ф. Д. Заставний. – Львів: Світ. – 1992. – 176 с.
39. Зубик А. І. Етнокультурні показники у програмах переписів населення (для потреб етногеографічних досліджень) / А. І. Зубик // Географічна наука і практика: виклики епохи: матеріали міжнародної наукової конференції, присвяченої 130-річчю географії у Львівському університеті (м. Львів, 16–18 травня 2013 р.) / У 3-ох томах. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2013. – Том 1. – С. 166–169.
40. Зубик А. І. Наукові проблеми дослідження української діаспори в контексті розвитку географічної освіти в державі / А. І. Зубик // Фундаментальні та прикладні дослідження в географічній, екологічній та хімічній освіті: Матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Умань, 14–15 листопада 2013 р.). – Умань: ВПЦ “Візаві”, 2013. – 132 с.
41. Ідзьо В. Українська діаспора в Росії. Українсько-російські взаємовідносини: історія, наука, релігія / В. Ідзьо. – Львів: Бак, 2002. – 304 с.
42. Інститут дослідження української діаспори [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oa.edu.ua/ua/institutes/diaspora>.
43. Інститут досліджень діаспори [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mihrantua.narod.ru/xvila5.htm>.
44. Кабузан В. М. Украинцы в мире: динамика численности и расселения. 20-е годы XVIII века–1989 год: формирование этнических и политических границ украинского этноса / В. М. Кабузан // Ин-т рос. истории РАН. – М.: Наука. – 2006. – 658 с.
45. Казьмина О. Е. Основы этнодемографии / О. Е. Казьмина, П. И. Пучков. – Москва: “Наука”. – 1994. – 256 с.
46. Канукова З. В. Диаспора: функциональный анализ термина / З. В. Канукова // Вестник Владикавказского научного центра. – 2011. – № 4. – С. 23–28.
47. Карпенко В. Українці в Казахстані [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrlife.org/main/karp/5.htm>.
48. Карпова Ю. Этнодемографические аспекты миграционных процессов в России и Украине / Ю. Карпова // Социс. – 2005. – № 12. – С. 94.
49. Качараба С. Еміграції з західної України 1919–1939 рр. / С. Качараба // Львів. – 2003. – 416 с.
50. Ким А. С. Этнополитическое исследование современных диаспор (Конфликтологический аспект): Автореф. дис. на соискание ученой степени д. полит. н. – СПб., 2009. – Электронный ресурс. – Режим доступу: <http://vak.ed.gov.ru/common/img/uploaded/files/vak/annocements/politich/2009/06-04/KimAS.rtf>
51. Ключковська І. Нова українська присутність у світі. Контекст східної діаспори та “четвертої хвилі еміграції” / І. Ключковська // Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті: сучасний вимір, проєкція у майбутнє (Третя міжнародна науково-практична конференція, 23–25 червня 2010 р., м. Львів). – Львів: Видавництво Львівської політехніки. – 2010. – 591 с. – С. 70–75.
52. Козлов В. И. Национальности СССР / В. И. Козлов // М.: Статистика. – 1975. – 263 с.
53. Кондратьева Т. Диаспоры в современном мире: эволюция явления и понятия. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.peregativu.info>.
54. Коник В. Процес формування сучасної української діаспори Естонії та її характеристики / В. Коник. – Українці в Естонії: вчора, сьогодні, завтра (матеріали між нар. наук. конф., м. Таллін, 7–8 листопада 2008 р.). – К.: Геопринт. – 2008. – 100 с. – С. 22–29.
55. Коннор У. Диаспоры: транснациональное самосознание и политика в странах исхода / У. Коннор // Диаспоры. – 1999. – №2–3. – С. 40–51.
56. Коткин Д. Диаспора: главное действующее лицо на мировой экономической сцене / Д. Коткин // Новое время – 1993. – №5. – С. 26–28.
57. Кубійович В. М. Українська діаспора в СРСР в світлі переписів населення / В. М. Кубійович // Сучасність. – 1979. – Ч. 6. (210). – С. 60–74.
58. Куреляк В. Українці румунської Мараморощини / В. Куреляк // Львів. – 2001. – 183 с.
Кушнер (Кнышев) П. И. Этнические территории и этнические границы / П. И. Кушнер. – М.: Изд-во Акад. Наук СССР. – 1951. – 256 с.
60. Лагутов Ю. Українці в Росії та росіяни в Україні: особливості національного розвитку в контексті етнополітики держав проживання / Ю. Лагутов, А. Попок. // Українські варіанти. – 1998. – № 3–4. – С. 53–63.

61. Лаллукка С. Диаспора. Теоретический и прикладной аспекты / С. Лаллукка // Социс. – 2000. – № 7. – С. 91–98.
62. Лановик Б. Роль української діаспори у становленні української незалежної держави / Б. Лановик // Диаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті. Перша наукова конференція (8–10 березня 2006 р., Львів): тези доповідей. – Львів, 2006 р. – С. 17–19.
63. Левин З. И. Менталитет диаспоры (системный и социокультурный анализ) / З. И. Левин // М. – 2001. – 170 с.
64. Лобжанидзе А. А. Этногеография и география религий / А. А. Лобжанидзе, С. А. Горохов, Д. В. Заяц. – М.: Издательский центр “Академия”. – 2005. – 176 с.
65. Лозинський А. Основні питання діаспори до України / А. Лозинський // Друга міжнародна науково-практична конференція “Диаспора як чинник утвердження держави Україна у міждержавній спільноті”, 18-20 червня 2009 р. – Львів. – 2009 р. – С. 28–31.
66. Лозинський Р. М. Етнолінгвістичні показники в суспільно-географічних дослідженнях / Р. М. Лозинський // Історія укр. географії. – Вип. 12. – 2005. – С. 68–71.
67. Лозинський Р. М. Етномовний напрямок у суспільній географії / Р. М. Лозинський. – Теоретичні та методологічні проблеми суспільної географії. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка. – 2006. – 432 с.
68. Лозинський Р. М. Географія мов в Україні: навч. посіб. / Р. М. Лозинський. – Львів: Вид-во “ЛІГА Львів”. – 2012. – 146 с.
69. Лопух В. “Нова хвиля” еміграції до США: економічно-соціальні аспекти / В. Лопух // Диаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті : сучасний вимір, проєкція у майбутнє (Третя міжнародна науково-практична конференція, 23–25 червня 2010 р., м. Львів). – Львів: Видавництво Львівської політехніки. – 2010. – 591 с. – С. 65–75.
70. Мазука Л. І. Закордонне українство в Казахстані: історія та сучасність / Л. І. Мазука // Стратегічні пріоритети. – №3(8). – 2008. – С. 68–75.
71. Мазука П. Українська діаспора в Росії: актуальні проблеми збереження національної ідентичності / П. Мазука // Стратегічні пріоритети. – 2007. – №4(5). – С. 91–102.
72. Макар Ю. І. Розселення українців у світі / Ю. І. Макар, О. Ю. Макар // Трибуна. – 1991. – №2. – С. 30–31.
73. Марунчак М. Українці в СРСР поза кордонами УРСР / М. Марунчак. – Вінніпег. – 1974. – 256 с.
74. Машавець А. Роль української діаспори у розбудові сильної незалежної держави [Текст]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.narodna.pravda.com.ua/history/4b502fac58872>
75. Мельничук Г. Україна-Молдова: проблеми та перспективи двосторонніх відносин (90-ті рр. ХХ – початок ХХІ ст.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cheremosh30.org.ua/ukraina-i-susidy.html>
76. Мерфі Н. Г. Українці в США: збереження національних та культурних традицій / Н. Г. Мерфі. – Донецьк: вид-во “Ноулідж”. – 2010. – 247 с.
77. Милитарев А. Ю. О содержании термина “диаспора” (К разработке дефиниции) / А. Ю. Милитарев // Диаспоры. – 1999. – №1. – С. 24–33.
78. Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://miok.lviv.ua/>
79. Моцок В. Особливості динаміки чисельності українського етносу в Естонії на межі століть / В. Моцок. – Українці в Естонії: вчора, сьогодні, завтра (матеріали між нар. наук. конф., м. Таллін, 7–8 листопада 2008 р.). – К.: Геопринт. – 2008. – 100 с. – С. 30–35.
80. Мьльников М. А. Современные диаспоры в глобальном коммуникационном пространстве / М. А. Мьльников // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 18. Социология и политология. – М. – 2007. – №2. – С. 45–56.
81. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=ARD_EX&P21DBN=ARD&S21FMT=&S21ALL=&Z21ID=.
82. Наулко В. І. Динаміка чисельності і розміщення українців у ХVІІІ–ХХ ст. / В. І. Наулко, Н. В. Чорна // Народна творчість та етнографія. – 1990. – № 5. – С. 16.
83. Петров В. Н. Влияние этнических миграций на процессы социальных изменений в регионе / В. Н. Петров // Вестник Московского ун-та. – Сер. 18. – 2004. – №2. – С. 116–129.

84. Попков В. Д. “Классические диаспоры”: к вопросу о дефиниции понятия / В. Д. Попков. – Диаспоры. – №1. – 2002. – С. 7–22.
85. Попок А. Новітня еміграція з України : проблеми інтеграції в нові суспільства та співпраці з історичною батьківщиною / А. Попок // Вісник НАДУ. — 2006. — № 1. — С. 307–313.
86. Пронюк О. Стан сучасної української трудової еміграції: Італія / О. Пронюк // Івано-Франківськ: Нова Зоря. – 2007. – 24 с.
87. Професор Володимир Кубійович / Упоряд. О. Шаблій. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені І. Франка. – 2006. – 378 с.
88. Прохорова А. Роль диаспори в розвитку країни походження / А. Прохорова // Миграция XXI. – №6(9). – 2011. – С. 7.
89. Рендюк Т. Г. Українці в Румунії та румуни в Україні: проблеми минулого та сучасне становище / Т. Г. Рендюк // НАН України, Ін-т історії України. – К. – 2011. – 293 с.
90. Романцов В. О. Українці на одвічних землях (XVIII – початок XXI століття). – К.: Видавництво імені О. Теліги. – 2004. – 200 с.
91. Сапеляк О. Парагвайці українського походження: церковно-громадянське життя / О. Сапеляк // Львів: Ін-т народознавства НАН України. – 2011. – 160 с.
92. Сапеляк О. Українська спільнота в Аргентині: історико-етнологічні аспекти / О. Сапеляк // Львів: Червона калина. – 2008. – 286 с.
93. Семенов Ю. И. Этнос, нация, диаспора / Ю. И. Семенов // Этнографическое обозрение. – 2000. – №2. – С. 64–73.
94. Семенюк С. Український путівник по Словаччині (історико-краєзнавчі нариси) / С. Семенюк // Львів: Априорі. – 2007. – 348 с.
95. Сергійчук В. Етнічні межі і державний кордон України / В. Сергійчук. – К. – 2000. – 558 с.
96. Сополіга М. Українці Словаччини: матеріальні вияви народної культури та мистецтва / М. Сополіга // К.: Темпора. – 2011. – 336 с.
97. Стрельченко С. В. Диаспора как субъект социально-экономических процес современности / С. В. Стрельченко // Энергия. – 2006. – №7. – С. 65–68.
98. Тоценко Ж. Т. Диаспора как объект социологического исследования / Ж. Т. Тоценко, Т. И. Чаптикова // Социс. – 1996. – № 12. – С. 37.
99. Троциньський В. П. Міжвоєнна українська еміграція в Європі як історичне і соціально-політичне явище / В. П. Троциньський // Ін-т соціології НАН України, Центр етносоціологічних та етнополітичних досліджень. – К.: Інтел. – 1994. – 258 с.
100. Троциньський В. П. Українці в світі / В. П. Троциньський, А. А. Шевченко. – К.: Альтернативи. – 1999. – Т. 15. – 352 с.
101. Українці. Східна діаспора (атлас). – Київ. – Мапа ЛТД. – 1993. – 25 с.
102. Українці у зарубіжному світі / відп. ред. Шлепаков А. М. // АН України, Інститут соціальних і економічних проблем зарубіжних країн. – Київ: Наукова думка. – 1991. – 139 с.
103. Хабибуліна Н. Н. Диаспора: суцність, соціально-філософские аспекти розвитку: на матеріалах Бурятії. Автореф. дис. на соискание ученой степени к. филос. наук. – Улан-Уде. – 2003. – 20 с.
104. Центр досліджень української діаспори при Науковому Товариству ім. Т. Шевченка у США. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.inform-decisions.com/ukrstat.
105. Черная Н. В. Украинское население России и СССР за пределами Украины (XVIII–XX вв.) динамика численности и размещения / Н. В. Черная // Расы и народы. – Вып. 21. – 1991. – С. 62–79.
106. Чорний С. Українці в Євразії: Чисельність і розміщення за переписами 1897 – 1990 рр. / С. Чорний. – К., – 2002., С. 5
107. Шеффер Г. Диаспоры в мировой политике / Г. Шеффер // Диаспоры. – М. – 2003. – №1. – С. 162–184.
108. Шпарага Т. І. Українці в Естонії: проблеми асиміляції та інтеграції / Т. І. Шпарага, М. М. Михайлюк // Географія та туризм: Наук. зб. / Ред. кол.: Я. Б. Олійник (відп. ред.) та ін. – К.: Альфа-Пік, 2014. – Вып. 27. – 334 с. – С. 192–199.

Список использованных источников

1. Армстронг Дж. А. Мобилизованные и пролетарские диаспоры / Дж. А. Армстронг // Американский научно-политический обозреватель. – Вашингтон. – 1976. – Том. 70. – №2. – С. 393–408.

2. Клиффорд Дж. Диаспоры /Дж. Клиффорд // Культурная антропология. – Вашингтон. – 1994. – Том 9. – №3. – С. 302–338.
3. Есман М. Ж. Диаспоры в международных связях / М. Ж. Есман // Современные диаспоры у международной политики. – Нью-Йорк. – 1986. – С. 333-349.
4. Ленчук Павличко А. Украина и украинцы в мире: демографический и социологический путеводитель по родине и миру / А. Ленчук-Павличко // Торонто. 1994. – 509 с.
5. Маркусь В. Украинцы в США / В. Маркусь // Энциклопедия Українознавства // Торонто. – 1971. – Т. 2. – С. 1300-1310.
6. Шеффер Г. Новая область исследований: современные диаспоры у международной политике / Г. Шеффер // Современные диаспоры у международной политике. – Лондон. – 1986. – С. 1–15.
7. Воловина О. Некоторые закономерности новой волны иммиграции из Украины / О. Воловина // Диаспора как фактор утверждения государства Украина в международном сообществе: современное измерение, проекция в будущее (Третья международная научно-практическая конференция, 23-25 июня 2010 г., г. Львов). – Львов: Издательство Львовской политехники. – 2010. – 591 с. – С. 56-66.
8. Аза Л. О. Украинцы Румынии: современное состояние и перспективы этнокультурного развития / Л. О. Аза, А. А. Попок, О. В. Швея // К.: Соціс. – 1999. – 88 с.
9. Алиева М. Разные толкования срока "диаспора" / М. Алиева // Этническая история народов Европы: Зб. науч. работ. – Киев: УНІСЕРВ. – 2008. – Вып. 24. – С. 63-68.
10. Арутюнов С. А. Диаспора – это процесс / С. А. Арутюнов // Этнографическое обозрение. – М. – 2000. – №2. – С. 74-78.
11. Аствацатурова М. А. Современные диаспоры: сложности теоретического осмысления / М. А. Аствацатурова // Этнические проблемы современности. – Ставрополь. – 2001. – Вып. – 7. – С. 41-46.
12. Бабута М. Н. Украинские этнолокальные группы в Восточной Европе (конец XIX-XX вв.) / М. Н. Бабута // Известия Томского политехнического университета. – 2012. – №6. – С. 214-217.
13. Бабута М. Н. Формирование украинской диаспоры в Западной Европе (конец XIX-XX вв.) / М. Н. Бабута. – Вестник ТГПУ. – Вып. 3(118). – 2012. – С. 76-80.
14. Бачинський Ю. Украинская иммиграция в Соединенных Штатах Америки / Ю. Бачинський, В. Маркусь // К. – 1995. – 342 с.
15. Білецький В. Украинская диаспора сегодня: перспективы и реалии сотрудничества с Украиной / В. Білецький. – Культурные связи Донеччины с украинским зарубежьем (материалы научно-практической конференции, г. Донецк, 17 декабря 2004 г.). – Донецк. – 110 с. – С. 29-34.
16. Мостовая С. И. Численность и расселение украинского этноса в XVIII-начале XX вв. / С. И. Мостовая, В. М. Кабузан // Советская этнография. – 1981. – №5. – С. 16-31.
17. Васильева Л. Д. Украинская диаспора в Польше / Л. Д. Васильева // Украинский исторический журнал – 1992. – №10. – С. 54-62.
18. Вдовенко С. М. Заграничное украинство в национальном процессе идентификации и взаимоотношений / С. М. Вдовенко. – Чернигов, ЧДПУ 2004. – 209 с.
19. Винницький М. Украина и диаспора – возможности формирования мирового украинства / М. Винницький. – Культурные связи Донеччины с украинским зарубежьем (материалы научно-практической конференции, г. Донецк, 17 декабря 2004 г.). – Донецк. – 110 с. – С. 17-22.
20. Винниченко И. И. Украинцы в государствах бывшего СССР: историко-географический очерк / И. И. Винниченко. – Житомир: Льонок. – 1992. – 112 с.
21. Винниченко И. И. Заграничное украинство / И. И. Винниченко // Культурные связи Донеччины с украинским зарубежьем (материалы научно-практической конференции, г. Донецк, 17 декабря 2004 г.). – Донецк. – 110 с. – С. 8-14.
22. Воловина О. Анализ данных переписи украинцев в Соединенных Штатах, 1980-1990 гг. / О. Воловина // Украинская диаспора. – 1993. – №4. – С. 20-30.
23. Воловина О. Новые возможности для исследования украинской диаспоры в США / О. Воловина, В. Лопух // Диаспора как фактор утверждения государства Украина в международном сообществе: современное измерение, проекция в будущее (Третья международная научно-практическая конференция, 23-25 июня 2010 г., г. Львов). – Львов: Издательство Львовской политехники. – 2010. – 591 с. – С. 171-174.
24. Гаврилишин П. М. Украинская трудовая миграция в Италии (1991-2011 гг.) / П. М. Гаврилишин. – Ивано-Франковск. – 2012. – 246 с.

25. Газизова О. Украинский язык как фактор сохранения национальной идентичности подрастающего поколения зарубежных украинцев / О. Газизова // *Украиноведческий альманах*. – Вып. 7. – С. 45-48.
26. Годованська О. М. Новейшая украинская диаспора: трудовые мигранты в Италии, Испании, и Португалии / О. М. Годованська // *Национальная академия Украины, Ин-т народоведения НАН Украины*. – Львов. – 2011. – 191 с.
27. Горват Л.-И. Этническая и языковая идентичность украинцев уездов Марамуреш и Сату Маре / Л.-И. Горват, Я.-О. Колотило // *Диаспора как фактор утверждения государства Украина в международном сообществе: современное измерение, проекция в будущее (Третья международная научно-практическая конференция, 23-25 июня 2010 г., г. Львов)*. – Львов: Издательство Львовской политехники. – 2010. – 591 с. – С. 87-98.
28. Горелов Д. М. Влияние организации украинской диаспоры на развитие гражданского общества в Украине / Д. М. Горелов // *Стратегические приоритеты*. – 2011. – №3(20). – С. 32-38.
29. Горелов Д. М. Институциональная интеграция украинской диаспоры в гражданское общество в государствах поселения / Д. М. Горелов // *Стратегические приоритеты*. – 2009. – №3(12). – С. 50-58.
30. Днестрянский М. С. *Этногеография Украины* / М. С. Днестрянский. – Издательский центр ЛНУ имени Ивана Франко. – 2008. – 232 с.
31. Днестрянский М. С. *Политическая география и геополитика Украины* / М. С. Днестрянский. – Тернополь: Учебная книга - Богдан. - 2010. - 344 с.
32. Днестрянский М. С. Сравнительный анализ этнодемографических процессов в разных группах зарубежного украинства / М. С. Днестрянский, Б. Жулканич // *Вестник Львовского ун-ту. Сер. геогр.* – Вып. 36. – 2009. – С. 127-138.
33. Євтух В. Б. Украинцы в Канаде / В. Б. Євтух, О. О. Ковальчук // *Киев "Строитель"*. – 1993. – 143 с.
34. Євтух В. Б. *Украинская диаспора Социологические и исторические студии* / В. Б. Євтух, В. П. Троцинский, О. В. Швея. – К.: Феникс, 2003. – 228 с.
35. Євтух В. Б. Украинские канадцы: проблемы социально-демографической интеграции / В. Б. Євтух, О. О. Ковальчук // *Украинский исторический журнал* – 1991. – №8. – С. 64-74.
36. Євтух В. Феномен диаспоры в зеркале науки / В. Євтух, В. Маркусь, В. Троцинск // *Вече*. – 1993. – №11. – С. 109-119.
37. *Зарубежные украинцы* / С. Ю. Лазебник, Л. О. Лещенко, Ю. И. Макар. – К.: "Украина". – 1991. – 352 с.
38. Заставный Ф. Д. *Восточная украинская диаспора* / Ф. Д. Заставный. - Львов: Мир. - 1992. - 176 с.
39. Зубик А. И. *Этнокультурные показатели в программах переписей населения (для потребностей этногеографических исследований)* / А. И. Зубик // *Географическая наука и практика: вызовы эпохи: материалы международной научной конференции, посвященной 130-летию географии в Львовском университете (г. Львов, 16-18 мая 2013 г.) / В 3-ох томах*. – Львов: Издательский центр ЛНУ имени Ивана Франко, 2013. – Том 1. – С. 166–169.
40. Зубик А. И. *Научные проблемы исследования украинской диаспоры в контексте развития географического образования в государстве* / А. И. Зубик // *Фундаментальные и прикладные исследования в географическом, экологическом и химическом образовании: Материалы Межнар. науч.-практ. интернет-конф. (г. Умань, 14-15 ноября 2013 г.)*. – Умань: ВПЦ "Визави", 2013. – 132 с. – С. 42–45.
41. Ідзьо В. *Украинская диаспора в России. Украинско-русские взаимоотношения: история, наука, религия* / В. Ідзьо. – Львов: Бак, 2002. – 304 с.
42. *Институт исследования украинской диаспоры [Электронный ресурс]*. – Режим доступа: <http://www.ua.edu.ua/institutes/diaspora>.
43. *Институт исследований диаспоры [Электронный ресурс]*. – Режим доступа: <http://mihrantua.narod.ru/xvila5.htm>.
44. Кабузан В. М. *Украинцы в мире: динамика численности и расселения. 20-е годы XVIII века-1989 ч: формирование этнических и политических границ украинского этноса* / В. М. Кабузан // *Ин-т рус. истории РАН*. - Г.: Наука. - 2006. - 658 с.
45. Казьмина О. Э. *Основы этнодемографии* / О. Э. Казьмина, П. И. Пучков. – Москва: "Наука". – 1994. – 256 с.

46. Канукова З. В. Диаспора: функциональный анализ термина / З. В. Канукова // Вестник Владикавказского научного центра. – 2011. – № 4. – С. 23–28.
47. Карпенко В. Украинцы в Казахстане [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ukrlife.org/main/karp/5.htm>.
48. Карпова Ю. Этнодемографические аспекты миграционных процессов в России и Украине / Ю. Карпова // Социс. – 2005. – № 12. – С. 94.
49. Качараба С. Эмиграция из западной Украины 1919-1939 гг. / С. Качараба // Львов. – 2003. – 416 с.
50. Кым А. С. Этнополитическое исследование современных диаспор (Конфликтологический аспект): Автореф. дис. на соискание ученой степени д. полит. н. – Спб., 2009. – Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://vak.ed.gov.ru/common/img/uploaded/files/vak/annocements/politich/2009/06-04/KimAS.rtf>
51. Ключковска И. Новое украинское присутствие в мире. Контекст восточной диаспоры и "четвертой волны эмиграции" / И. Ключковска // Диаспора как фактор утверждение государства Украина в международном сообществе: современное измерение, проекция в будущее (Третья международная научно-практическая конференция, 23-25 июня 2010 г., г. Львов). – Львов: Издательство Львовской политехники. – 2010. – 591 с. – С. 70-75.
52. Козлов В. И. Национальности СССР / В. И. Козлов // М.: Статистика. – 1975. – 263 с.
53. Кондратьева Т. Диаспоры в современном мире: эволюция явления и понятия. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.perspectivy.info>.
54. Коньк В. Процесс формирования современной украинской диаспоры Эстонии и ее характеристики / В. Конек // Украинцы в Эстонии: вчера, сегодня, завтра (материалы междунар. науч. конф., г. Таллин, 7-8 ноября 2008 г.). – К.: Геопринт. – 2008. – 100 с. – С. 22-29.
55. Коннор У. Диаспоры: транснациональное самосознание и политика в странах исхода / У. Коннор // Диаспоры. – 1999. – №2-3. – С. 40-51.
56. Коткин Д. Диаспора: главное действующее лицо на мировой экономической сцене / Д. Коткин // Новое время – 1993. – №5. – С. 26-28.
57. Кубійович В. М. Украинская диаспора в СССР в светлые переписей населения / В. М. Кубійович // Современность. – 1979. – Ч. 6. (210). – С. 60-74.
58. Куреляк В. Украинцы румынской Марамороцини / В. Куреляк // Львов. – 2001. – 183 с.
59. Кушнер (Кнышев) П. И. Этнические территории и этнические границы / П. И. Кушнер. – М.: Изд-во Акад. Наук СССР. – 1951. – 256 с.
60. Лагутов Ю. Украинцы в Росси и россияне в Украине: особенности национального развития в контексте этнополитики стран проживания / Ю. Лагутов, А. Попок. // Украинские варианты. – 1998. – № 3-4. – С. 53-63.
61. Лаллукка С. Диаспора. Теоретический и прикладной аспекты / С. Лаллукка // Социс. – 2000. – № 7. – С. 91-98.
62. Лановик Б. Роль украинской диаспоры в становлении украинского независимого государства / Б. Лановик // Диаспора как фактор утверждения государства Украина в международном сообществе. Первая научная конференция (8-10 марта 2006 г., Львов): тезисы докладов. – Львов, 2006 г. – С. 17-19.
63. Левин З. И. Менталитет диаспоры (системный и социокультурный анализ) / З. И. Левин // М. – 2001. – 170 с.
64. Лобжанидзе А. А. Этногеография и география религий / А. А. Лобжанидзе, С. А. Горохов, Д. В. Заяц. – М.: Издательский центр "Академия". – 2005. – 176 с.
65. Лозинський А. Основные вопросы диаспоры к Украине / А. Лозинський // Вторая международная научно-практическая конференция "Диаспора как фактор утверждения государства Украина в межгосударственном сообществе", 18-20 июня 2009 г. – Львов. – 2009 г. – С. 28-31.
66. Лозинський Р. М. Этнолингвистические показатели в общественно-географических исследованиях / Р. М. Лозинський // История укр. географии. – Вып. 12. – 2005. – С. 68-71.
67. Лозинський Р. М. Этноязыковое направление в общественной географии / Р. М. Лозинський. – Теоретические и методологические проблемы общественной географии. – Львов: Издательский центр ЛНУ им. И. Франко. – 2006. – 432 с.
68. Лозинський Р. М. География языков в Украине: науч. пос. / Р. М. Лозинський. – Львов: Вид-во "ЛИГА Львов". – 2012. – 146 с.

69. Лопух В. "Новая волна" эмиграции в США: экономические-социальные аспекты / В. Лопух // *Диаспора как фактор утверждения государства Украина в международном сообществе: современное измерение, проекция в будущее (Третья международная научно-практическая конференция, 23-25 июня 2010 г., г. Львов)*. – Львов: Издательство Львовской политехники. – 2010. – 591 с. – С. 65-75.
70. Мазука Л. И. *Заграничное украинство в Казахстане: история и современность* / Л. И. Мазука // *Стратегические приоритеты*. – №3(8). – 2008. – С. 68-75.
71. Мазука П. *Украинская диаспора в России: актуальные проблемы сохранения национальной идентичности* / П. Мазука // *Стратегические приоритеты*. – 2007. – №4(5). – С. 91-102.
72. Макар Ю. И. *Расселение украинцев в мире* / Ю. И. Макар, О. Ю. Макар // *Трибуна*. – 1991. – №2. – С. 30-31.
73. Марунчак М. *Украинцы в СССР вне границ УССР* / М. Марунчак. - Виннипег. - 1974. - 256 с.
74. Машавець А. *Роль украинской диаспоры в развитии сильного независимого государства* [Текст]. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.narodna.pravda.com.ua/history/4b502fac58872>
75. Мельничук Г. *Украина-Молдова: проблемы и перспективы двусторонних отношений (90-е гг. XX-начало XXI вв.)* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://cheremosh30.org.ua/ukraina-i-susidy.html>
76. Мерфи Н. Г. *Украинцы в США: сохранение национальных и культурных традиций* / Н. Г. Мерфи. – Донецк: вид-во "Ноулидж". – 2010. – 247 с.
77. Милитарев А. Ю. *О содержании термина "диаспора" (К разработке дефиниции)* / А. Ю. Милитарев // *Диаспоры*. – 1999. – №1. – С. 24-33.
78. *Международный институт образования, культуры и связей с диаспорой* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://miok.lviv.ua/>
79. Моцок В. *Особенности динамики численности украинского этноса в Эстонии на границе столетий* / В. Моцок. // *Украинцы в Эстонии: вчера, сегодня, завтра (материалы междунар. науч. конф., г. Таллин, 7-8 ноября 2008 г.)*. – К.: Геопринт. – 2008. – 100 с. – С. 30-35.
80. Мыльников М. А. *Современные диаспоры в глобальном коммуникационном пространстве* / М. А. Мыльников // *Вестн. Моск. ун-та. Сер. 18. Социология и политология*. – Г. – 2007. – №2. – С. 45-56.
81. *Национальная библиотека Украины имени В. И. Вернадского* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=ARD_EX&P21DBN=ARD&S21FMT=&S21ALL=&Z21ID=.
82. Наулко В. И. *Динамика численности и размещение украинцев в XVIII-XX вв.* / В. И. Наулко, Н. В. Черная // *Народное творчество и этнография*. – 1990. – № 5. – С. 16.
83. Петров В. Н. *Влияние этнических миграций на процессы социальных изменений в регионе* / В. Н. Петров // *Вестник Московского ун-та. Сер. 18.* – 2004. – №2. – С. 116-129.
84. Попков В. Д. *"Классические диаспоры": к вопросу в дефиниции понятия* / В. Д. Попков. – *Диаспоры*. – №1. – 2002. – С. 7-22.
85. Попок А. *Новейшая эмиграция из Украины: проблемы интеграции в новые общества и сотрудничества с исторической родиной* / А. Попок // *Вестник НАДУ*. – 2006. – № 1. – С. 307-313.
86. Пронюк О. *Состояние современной украинской трудовой эмиграции: Италия* / О. Пронюк // *Ивано-Франковск: Новая Зоря*. – 2007. – 24 с.
87. *Профессор Владимир Кубийович* / Отв. ред. О. Шаблій. – Львов: Издательский центр ЛНУ имени И. Франко. – 2006. – 378 с.
88. Прохорова А. *Роль диаспоры в развитии страны происхождения* / А. Прохорова // *Миграция XXI*. – №6(9). – 2011. – С. 7.
89. Рендюк Т. Г. *Украинцы в Румынии и румыны в Украине: проблемы прошлого и современное положение* / Т. Г. Рендюк // *НАН Украины, Ин-т истории Украины*. – К. – 2011. – 293 с.
90. Романцов В. О. *Украинцы на исконных землях (XVIII-начало XXI вв.)*. – К.: Издательство имени О. Теліги. – 2004. – 200 с.
91. Сапеляк О. *Парагвайцы украинского происхождения: церковно-гражданская жизнь* / О. Сапеляк // *Львов: Ин-т народоведения НАН Украины*. – 2011. – 160 с.
92. Сапеляк О. *Украинское сообщество в Аргентине: историко-этнологические аспекты* / О. Сапеляк // *Львов: Красная калина*. – 2008. – 286 с.

93. Семенов Ю. И. Этнос, нация, диаспора / Ю. И. Семенов // *Этнографическое обозрение*. – 2000. – №2. – С. 64–73.
94. Семенюк С. *Украинский путеводитель по Словакии (историко-краеведческие очерки)* / С. Семенюк // Львов: Априори. – 2007. – 348 с.
95. Сергийчук В. *Этнические границы и государственная граница Украины* / В. Сергийчук. – К. – 2000. – 558 с.
96. Сополига М. *Украинцы Словакии: материальные проявления народной культуры и искусства* / М. Сополига // К.: Темпора. – 2011. – 336 с.
97. Стрельченко С. В. *Диаспора как субъект социально-экономических процессов современности* / С. В. Стрельченко // *Энергия*. – 2006. – №7. – С. 65–68.
98. Тощенко Ж. Т. *Диаспора как объект социологического исследования* / Ж. Т. Тощенко, Т. И. Чаптикова // *Социс*. – 1996. – № 12. – С. 37.
99. Троцинский В. П. *Междувоенная украинская эмиграция в Европе как историческое и социально-политическое явление* / В. П. Троцинский // *Ин-т социологии НАН Украины, Центр этносоциологических и этнополитических исследований*. – К.: Интел. – 1994. – 258 с.
100. Троцинский В. П. *Украинцы в мире* / В. П. Троцинский, А. А. Шевченко. – К.: *Альтернативы*. – 1999. – Т. 15. – 352 с.
101. *Украинцы. Восточная диаспора (атлас)*. – Киев. – Карта ЛТД. – 1993. – 25 с.
102. *Украинцы в зарубежном мире* / отв. ред. Шлепаков А. М. // *АН Украины, Институт социальных и экономических проблем зарубежных стран*. – Киев: *Научная мысль*. – 1991. – 139 с.
103. Хабибулина Н. Н. *Диаспора: сущность, социально-философские аспекты развития: на материалах Бурятии*. Автореф. дис. на соискание ученой степени к. филос. наук. – Улан-Удэ. – 2003. – 20 с.
104. *Центр исследований украинской диаспоры при Научном Обществе им. Т. Шевченко в США*. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.inform-decisions.com/ukrstat.
105. Черная Н. В. *Украинское население России и СССР за пределами Украины (XVIII-XX вв.): динамика численности и размещения* / Н. В. Черная // *Расы и народы*. – Вып. 21. – 1991. – С. 62–79.
106. Черный С. *Украинцы в Евразии: численность и размещение за переписями 1897-1990 гг.* / С. Черный. – К., – 2002., С. 5.
107. Шеффер Г. *Диаспоры в мировой политике* / Г. Шеффер // *Диаспоры*. – Г. – 2003. – №1. – С. 162–184.
108. Шпарага Т. И. *Украинцы в Эстонии: проблемы ассимиляции и интеграции* / Т. И. Шпарага, М. М. Михайлюк // *География и туризм: Наук. зб.* / Ред. кол.: Я. Б. Олейник (отв. ред.) и др. – К.: *Альфа-Пик*, 2014. – Вып. 27. – 334 с. – С. 192–199.

REFERENCES